

Október. A Szovjetunió Minisztertanácsa határozatot fogadott el az Állami Tárcaközi Könyvtári Bizottság létrehozásáról, amely a Szovjetunió Kulturális Minisztériuma mellett működik: tanácskozási gyűlések össze a központosított rendszerek igazgatói.

November. Országos tanácskozás *A könyvtárak szerepe a dolgozók kommunista nevelésében* c. témáról. Szakszervezeti határozat a szakszervezeti könyvtárak központosítására. Észtországban befejezik az állami közművelődési könyvtárak központosítását.

1976

Május 5. A Szovjetunió Kulturális Minisztériuma utasítást ad ki a kulturális és művészeti információs rendszer tökéletesítése érdekében.

Június. Az Állami Tárcaközi Könyvtári Bizottság megtartja első ülését. Az ország vezető könyvtárainak módszertani osztályvezetői a tudományos munkaszervezés kérdéseiről tárgyalnak.

Július. A Szovjetunió Kulturális Minisztériumának Kollégiuma határozatot hoz a Könyvtári Tanácsról.

Október. A kaukázusontúli köztársaságok könyvtárosai megtárgyalják a központosítással kapcsolatos kérdéseket.

November. Országos könyvtárostanácskozás tárgyal a XXV. pártkongresszus határozatait és a könyvtári párthatározat alapján a tizedik ötéves terv könyvtári feladatairól. A tanácskozás folytatásaképpen az állami központi könyvtárak igazgatói továbbképzéseken vesznek részt. A Lett SZSZK Állami Könyvtára módszertani szemináriumot rendez a könyvtári kutatómunkáról.

December. A Lenin Könyvtár mellett létesült speciális Tanács jogot kap a tudományok doktora címért benyújtott disszertációk megvédésének lebonyolítására. Országos tanácskozáson vitatják meg a kulturális-művészeti információs rendszer továbbfejlesztésének kérdéseit. Szovjet-csehszlovák szeminárium a nyilvános könyvtárak információs feladatairól. Konferencia az üzbeigisztáni könyvtárügy továbbfejlesztéséről. Ülést tart az osztályozási kérdésekkel és a keresőnyelvekkel foglalkozó szakbizottság a szovjet Könyvtári-Bibliográfiai Osztályozás (BBK) tökéletesítéséről. Tudományos ülésszakot tartanak a könyv múltjáról, jelenéről és jövőjéről. Moldáviában befejezik az állami közművelődési könyvtárak központosítását. A Lenin Könyvtár Vietnámban könyvkiállítást rendez, és további kiállításokat készít elő fejlődő országokban az Októberi Forradalom 60. évfordulójára.

1977

Január. A Szovjetunió Kulturális Minisztériumának Kollégiuma foglalkozik a kulturális-művészeti információ továbbfejlesztésének lehetőségeivel. Másodszor ül össze az Állami Tárcaközi Könyvtári Bizottság, s egyebek mellett az 1976 és 1980 között követendő könyvtárügyi fejlesztési célkitűzéseket tárgyalja meg. Leningrádban második tudományos konferenciájukat tartják az olvasáspszichológusok.

Március. „*Drága Október*” címen országos ifjúsági olvasói tanácskozás kezdődik.

Április. Tanácskozás a Könyvtári-Bibliográfiai Osztályozás további tökéletesítéséről. A Bajkál-Amur vasútvonal könyvtári ellátásának javítását beszélik meg az érdeelt könyvtárak.

Május. Szeminárium a tároló könyvtárak munkájának szervezéséről. Az Oroszországi Föderáció autonóm köztársasági és megyei könyvtári igazgatóhelyetteseinek tanácskozása a könyvtártudományi kutatások fejlesztéséről, a módszertani tevékenység és a bibliográfiai publikációk javításáról. A közép-ázsiai és kazahsztáni könyvtárosok tanácskozása a könyvtárügy időszéri kérdéseiről, az artasatszki járási könyvtár (Örmény SZSZK) felveszi O. Sz. Csubar'jan nevét.

Június. Harmadízben ül össze az Állami Tárcaközi Könyvtári Bizottság, ezúttal a könyvtári automatizálásnak, valamint az oktatási intézményekben folyó könyvtárhasználati képzésnek problémáit tárgyalja.

Szeptember 26–28. Össz-szövetségi tudományos konferencia „*A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 60 éve és a szovjet könyvtárügy fejlődése*” címmel.

/VAKSZ, I. A.: God za godom. Kratkaja hronika szobütij bibliotecsnoho dela v SZSZSZR. 1917–1977. = Szovetszkoe Bibliotekvedenie, 1977. 4. sz. p. 43–52., 5. sz. p. 68–85., 6. sz. p. 104–109./

Fordította: Futala Tibor

Nemzetközi kölcsönzési statisztika

Egy próbafelmérés eredményei és javaslatok az adatgyűjtés kiépítésére

A nemzetközi kölcsönzéssel kapcsolatos információk, ha azok megfelelő formában kerülnek begyűjtésre, egyidejűleg többféle célt szolgálhatnak. Jelezhetik a nemzetközi kölcsönzés terén megnyilvánuló tendenciákat, segíthetik a rendszer gyenge pontjainak felismerését, előmozdíthatják a nemzeti statisztikai adatgyűjtés javítását. Csakis a megfelelő információk bázisán fejlődhet tovább a nemzetközi kölcsönzési rendszer, amelyet mind az IFLA, mind pedig az Unesco messzemenően támogat.

A statisztikai tájékozódás szükségességét a nemzetközi kölcsönzéssel kapcsolatban már sok évvel ezelőtt felismerték. Az IFLA által megfogalmazott és 1954-ben felülvizsgált *Nemzetközi könyvtárközi kölcsönzési szabályok (Rules of International Library Loans)* többek között kimondják:

„A nemzetközi kölcsönzési rendszerben részt vevő könyvtáraknak *statisztikát kell vezetniük az általuk kölcsönadott és kölcsönkért művekről*, és az ezzel kapcsolatos adatokat minden évben meg kell küldeniük saját nemzeti csereközpontjuknak vagy országos egyesületüknek abból a célból, hogy azokat az továbbítsa az IFLA Titkárságának.”

Az Unesco az *adatszolgáltatás szabványosításával* kapcsolatban dolgozott ki ajánlást (*Recommendation*

concerning the international standardization of library statistics, 13 November 1970). Ebből készült az ISO 2789. sz. Nemzetközi Szabvány.

Az adatgyűjtés szükségességének felismerése ellenére mind ez ideig még nem folyt kielégítő információgyűjtés. Ezért az IFLA Nemzetközi Kölcsönzési és Központi Katalógusok Bizottsága (Committee on International Lending and Union Catalogues) 1973-ban elhatározta annak megvizsgálását, hogy milyen adatok gyűjthetők be célszerűen nemzeti központoktól és a nemzetközi kölcsönzésben különösképpen érdekelt más nagyobb könyvtáraktól. Az IFLA említett Bizottsága az 1. táblázatban bemutatott kérdőívet küldte ki mintegy 150 nemzeti központhoz és egyéb nagyobb könyvtárhoz.

A kérdőívre 50 országból érkezett válasz, egyesekből hosszabb késelem után. 7 válasz jelezte, hogy nem tud statisztikai adatokat szolgáltatni. A nemzetközi kölcsönzésben közismerten nagy szerepet játszó országok legtöbbje szolgáltatott ugyan adatokat, azonban nem mindegyik tudott választ adni a kérdőív valamennyi pontjára. További problémát okozott, hogy nem mindegyik ország adott az egyes kérdésekre ugyanolyan értelmű választ, így pl. egyes országok esetében az adatok az ország egészére, mások esetében pedig csak a nemzeti könyvtár vagy egyes nagyobb könyvtárak által folytatott nemzetközi kölcsönzésre vonatkoztak. Ezeket az eltéréseket a 2. táblázat megjegyzések formájában közli.

Bár a válaszok 4–5 év előtti helyzetre vonatkoznak, sőt az adatszolgáltatás alapjául szolgáló időszak sem azonos minden állam esetében, s így voltaképpen pontos összehasonlításra alig alkalmasak, a rendelkezésre álló statisztikai adatok hasznosnak mondhatók már önmagukban is, másrészt pedig az ilyen adatgyűjtés értékének demonstrálása szempontjából.

Az adatokból láthatóan mintegy 13 ország küld évente ezernél több kölcsönzési kérést külföldre, 6 állam kéréseinek száma pedig a 10 ezret is meghaladja (Ausztria 11 953, Csehszlovákia 18 978, Dánia 11 497, Egyesült Királyság 16 681, Magyarország 12 613, NSZK 20 000). Az adatok értékelése során azonban figyelembe kell vennünk azt a tényt, hogy egyes államokban decentralizált kölcsönzési rendszer van. Így pl. az USA és Kanada csak a nemzeti könyvtár által lebonyolított forgalom adatait közölte, holott más könyvtárak is végeznek ilyen tevékenységet.

A teljesítés százalékos arányának megadása a külföldről kapott kérések tekintetében ugyancsak nem eléggé átfogó, mivel a beérkezett kérések egy részét teljesítésük érdekében a nemzeti csereközpontoknak más könyvtárakhoz kellett továbbítaniuk, amelyek nem mindig jelzik az elintézés módját. A külföldre küldött kérések vonatkozásában a teljesítési arány meghatározása már reálisabb a nemzeti könyvtárak adatszolgáltatása alapján, mivel ezek az adatok a külföldi könyvtárak teljesítésének egészéről adtak tájékoztatást a kérést kiküldő állam

IFLA Nemzetközi Kölcsönzési
és Központi Katalógusok Bizottsága

Nemzetközi kölcsönzési statisztika

A. ALAPVETŐ STATISZTIKAI ADATOK

A számadatoknak 12 hónapos időszakra kell vonatkozniuk, lehetőleg naptári évre (január–december), vagy pedig pénzügyi évre.

A statisztikai adatszolgáltatás által felölelt időszak:

1. Külföldre küldött kérések

- 1.1 A kérések száma (nem számítva ugyanannak a kérésnek megismétlését)
- 1.2 A teljesített kérések száma
 - 1.2.1 Eredetiben történt kölcsönzés
 - 1.2.2 Másolat és mikrofilm

2. Külföldről érkezett kérések

- 2.1 A kérések száma
 - 2.1.1 A feldolgozott kérések száma (vagyis leszámítva a hiányos adatok miatt nem teljesíthető kéréseket)
- 2.2 A teljesített kérések száma
 - 2.2.1 Eredetiben történt kölcsönzés
 - 2.2.2 Másolat és mikrofilm

B. TOVÁBBI ADATOK

(HA KÖNNYEN HOZZÁFÉRHETŐEK)

1. A teljesítés átlagos sebessége (időtartama)

- 1.1 A külföldre küldött kérések esetében a kérés elküldésétől a dokumentum kézhezvételéig eltelt napok száma
- 1.2 A külföldről kapott kérések esetében a kérés kézhezvétele és a dokumentum elküldése között eltelt napok száma

2. Azoknak az országoknak a jegyzéke, amelyekkel a legnagyobb a kölcsönzési forgalom

- 2.1 Azoknak az országoknak a jegyzéke, amelyekbe a legtöbb kérést küldték, a kérések számának országonkénti megadásával
- 2.2 Azoknak az országoknak a jegyzéke, amelyektől a legtöbb kérés érkezett, a kérések számának országonkénti megadásával

3. A különleges problémákat okozó dokumentumok típusaira és formáira vonatkozó megjegyzések

4. A teljesítéshez használt források

- a) Központi gyűjtemények
- b) Központi katalógusok
- c) Egyéb források

számára. Mindössze négy ország jelentett 90%-on felüli teljesítési arányt és csak kettő 50% alattit.

A tanulmány szerint a jövőben a „feldolgozott kérések száma” jellegű adatszolgáltatás elhagyható, mint-hogy érdemleges választ adó 43 országból csak 12 tudta megkülönböztetni a feldolgozott kéréseket, a kapott kérésektől. Egyébként a kiküldött és kapott kérések számával kapcsolatos adatokat a válaszok 80–90%-a megfelelően adta meg.

A nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés főbb adatai 1/*

Ország	Külföldre küldött kérések száma					Külföldről kapott kérések száma			
	Összesen	Ebből teljesítve				Összesen	Ebből teljesítve		
		Kölcsönzés	Másolat, mikrofilm	Összesen			Kölcsönzés	Másolat, mikrofilm	Összesen
				db	%				
db	db	db	db	%	db	db	db	db	
Ausztrália ^{2/13/}	14	4	8	12	85,7	892	102	580	682
Ausztria ^{3/}	11 953	5 752	3 080	8 832	73,9	15 824	9 286	2 384	11 670
Belgium ^{2/}	724	.	.	436	60,2	.	1 549	.	.
Bulgária	6 953	1 279	3 933	5 212	74,9	286	151	117	268
Csehszlovákia ^{3/}	18 978	9 405	4 017	13 422	70,7	3 090	1 389	1 051	2 440
Dánia ^{3/}	11 497	.	.	9 411	82,0	.	4 900	5 800	10 700
Dél-Afrika ^{2/}	4 881	1 392	3 359	4 751	97,3	117	67	50	117
Egyesült Királyság ^{8/}	16 881	6 543	4 508	11 051	65,5	159 141	8 040	124 784	132 824
Etiópia	3	2	1	3	100,0	2	1	1	2
Finnország ^{2/}	566	317 ^{5/}	228 ^{6/}	.	.	1 443	154	611	765
Franciaország ^{7/}									
CNRS	7 200	—	4 700	4 700	65,2	45 800	—	40 000	40 000
SCP	659	419	52	471	71,5	20 583	3 301	608	3 909
Guyana ^{13/15/}	262	.	.	197	75,1
Hollandia	.	2 445	1 046	1 399	.	.	8 198	2 118	6 080
India ^{2/}	12	2	4	6	50,0	271	28	119	147
Irak	117	.	97	97	82,9	1	1	—	1
Írország									
Bekérés B L L D útján						116	.	.	69
Izland	183	9	148	157	85,7	16	13	3	16
Izrael	262	136	7	143	55,0	78	43	10	53
Japán ^{2/14/}	2 554	36	1 860	1 896
Jugoszlávia ^{9/}	538	254	173	427	79,4	1 546	253	1 169	1 422
Kanada ^{2/13/14/}	.	.	.	125	.	2 300	600	160	1 100 ^{10/}
Kongó	14	8	3	11	78,5	4	—	3	3
Lengyelország ^{12/}	1 580	937	58	995	63,0	1 612	1 185	.	.
Magyarország	12 613	3 814	5 629	9 443	74,8	2 267	865	1 070	1 935
Malawi ^{11/}	51	34	.	.	.	2	—	1	1
Malaysia	—	—	—	—	—	10	—	10	10
NDK ^{4/}		7 613 ^{5/}	5 886 ^{5/}	13 499 ^{5/}	.	.	13 769 ^{5/}	2 683 ^{5/}	16 452 ^{5/}
Nigéria	891	1	756	757	84,9	502	6	428	434
Norvégia	3 560	1 600	1 860	3 460	97,2	3 800	1 200	700	1 900
NSZK	20 000	72 235	.	.	.
Rhodesia ^{3/}	1 874	814	856	1 670	88,9	.	.	.	431
Románia	480	205	11	216	45,0	263	87	174	261
Sierra Leone ^{2/}	94	8	80	88	93,6	30	—	25	25
Sri Lanka	69	37	21	58	84,0	3	3	—	3
Szingapúr	1	—	—	—	—	108	4	79	83
Szovjetunió	9 473	6 260	1 043	7 303	77,1	29 611	13 879	11 101	24 980
Szvázföld	124	45	.	.	.	—	—	—	—
Tanzánia	365	3	234	237	64,9	101	4	64	68
Thaiföld	—	—	—	—	—	17	—	16	16
Törökország	.	41	52	93	.	.	30	26	56
Uganda	105	1	90	91	86,7	52	Vásárlás útján kielégítve		
Új-Zéland ^{2/}	40	2	28	30	75,0	120	12	74	86
USA ^{2/}	4	—	—	—	—	kb. 3 100	2 442	16 [/]	2 442
Zambia	4	2	1	3	75,0	6	2	—	2

A kölcsönzési kérelmek teljesítésének időtartama a külföldre küldött kérések esetében leginkább 1–2 hónap, azonban előfordul 2–3 hét alatti, de 6 hónapos teljesítés is. Az átlagos teljesítési időtartam megállapítása csak megközelítően pontos.

Az idevágó kérdés elhagyható a kérdőívről, bár fontossága vitathatatlan. A kérdés pontos megválaszolásához szükséges idő túl hosszú lenne, a becslésen alapuló válaszok pedig nem eléggé megbízhatóak. Az IFLA részéről folytatott időnkénti felmérések jobb eredményekhez vezethetnek ezzel kapcsolatban, és felszínre hozhatják a tendenciákat és problémákat.

A felmérés szerint a legkiterjedtebb nemzetközi kölcsönzést végző országok: Nagy-Britannia, NSZK, USA és a Szovjetunió mind a kapott, mind a kiküldött kérések tekintetében.

A nemzetközi kölcsönzési forgalom jelentős olyan országok között, amelyek együttműködése általában szoros (pl. a skandináv országok). Dánia a kérések 90%-át a többi skandináv országból kapja, a Norvégiába érkező kéréseknek több mint a felét Svédország és Dánia küldi. Gazdasági és földrajzi tényezők által összekovácsolt más országok között szintén nagy volumenű nemzetközi kölcsönzés folyik. Példa erre Kelet-Európa, ahol a szocialista országok ideológiai háttére közös. Kelet-Európa csaknem valamennyi országának figyelemre méltó nemzetközi kölcsönzési forgalma van a Szovjetunióval, de csaknem valamennyinek jelentős kapcsolata van az NSZK-val is.

A különleges problémákat okozó dokumentumokkal kapcsolatos kérdésre (kérdőív B3 kérdése) 21 ország

válaszolt. Amint az várható is volt, a kérő országok nehezen tudnak hozzájutni a leginkább keresett új konferencia-anyagokhoz, doktori disszertációkhoz, kutatási jelentésekhez, továbbá az 1900 előtt publikált művekhez. A kölcsönző országoknak viszont *problémákat okoz a beérkező kérések bibliográfiai adatainak hiányossága.*

A szolgáltatási forrásokkal kapcsolatos kérdésre válaszoló 41 ország közül 35 használ *központi gyűjteményeket* a kérések teljesítéséhez (nemzeti könyvtár, kölcsönző gyűjtemények stb.); 30 ország rendelkezik *központi katalógusokkal*, bár ezek néha csak bizonyos dokumentumfajták (pl. periodikák) adatait tartalmazzák; 25 ország a központi gyűjteményeket és központi katalógusokat egyaránt igénybe veszi a kérések teljesítésére, 15 ország használ *egyéb megoldásokat* is: eseti forráskutatást, a kérések körözését a szóbajóhető könyvtárak között, kölcsönzési megállapodásokat nagy könyvtárakal stb.

A fentiekből is kitűnnek *a kísérleti felmérés hiányosságai.* A kérdőívre több ország egyáltalában nem adott választ, feltehetően azért, mert nem rendelkezik megfelelő apparátussal a szükséges adatok gyűjtésére. A többi ország által közölt adatok sem voltak mindig összehasonlíthatók egymással. Így egyes országok csak a teljesített kérések számát tudták megadni, nem közöltek viszont adatokat az összes kiküldött és beérkezett kérésekről. Mások nem tudták elkülöníteni a másolatok és mikrofilmek adatait az eredetiben történő kölcsönzésektől, ismét mások csak ez utóbbiakkal kapcsolatos adatokat közöltek. A legtöbb ország ugyan meg tudta határozni

- 1/ Az adatok általában 1972-re, 1972–1973-ra vagy 1973-ra vonatkoznak.
- 2/ Csak a Nemzeti Könyvtár adatai. (Belgium adatai tartalmazzák más belga könyvtáraknak a BLLD-hez a Nemzeti Könyvtáron keresztül intézett kéréseit is; Ausztrália, Kanada, Új Zéland és Dél-Afrika adatai viszont tartalmazzák a nemzeti csereközpontba érkezett, de más könyvtárakhoz továbbított kéréseket is.)
- 3/ Csak a nagyobb könyvtárak adatai
- 4/ Később érkezett, 1974-re vonatkozó adatok szerint az NDK-ban a külföldre küldött és teljesített kérések 32%-kal, a külföldről érkezett és teljesített kérések pedig 23,8%-kal növekedtek.
- 5/ Kötet
- 6/ Oldal
- 7/ Az SCP (Service Central des Prêts) adatai nem tartalmazzák más könyvtárak adatait, kivéve az Egyesült Királyságból történt kölcsönzést. A CNRS (Centre Nationale de la Recherche Scientifique) adatai a közvetlen belföldi kölcsönzéseket is tükrözik.
- 8/ Az Egyesült Királyság külföldről érkezett kérésekre vonatkozó adatai a következő összetevőkből állnak: 146 805 érkezett a BLLD (British Library Lending Division) Overseas Photocopy Service-hez, 12 336 pedig az International Lending Sectionhoz. 1975. április és 1976. március között ezek az adatok: 286 000 illetve 15 400.
- 9/ Csak Horvátország és Szerbia adatai.
- 10/ Az adat csak részben van lebontva kölcsönzési, illetve másolatkéresekre.
- 11/ A külföldre küldött kérések adatai 1972-re, a külföldről érkezett kérések adatai pedig 1973-ra vonatkoznak.
- 12/ Csak a Nemzeti Könyvtár adatai. Lengyelországban nem ez az egyetlen nemzetközi könyvtárközi kölcsönzési központ, kivéve francia és angol relációban.
- 13/ Egyéves periódusra arányosan kiegészített adatok.
- 14/ A külföldre küldött kérésekről nincs adat.
- 15/ A külföldről érkezett kérésekről nincs adat.
- 16/ Nincs beszámítva.

azoknak az országoknak körét, amelyekkel a legnagyobb forgalmat bonyolította le, azonban ez a megállapítás nem konkrét adatokra, hanem általános tapasztalatokra alapozódott. Ezek és egyéb problémák *indokolttá teszik a kérdőív felülvizsgálatát és egyszerűsítését.*

A kísérleti felmérés eredményeit és a jövőre vonatkozó javaslatokat az *IFLA Nemzetközi Kölcsönzési Állandó Tanácsadó Bizottsága (Standing Advisory Committee for International Lending)* 1975-ben szintén megkapta és véleményezte, majd 1976-ban Lausanne-ban tartott ülésén elfogadta az adatgyűjtés egyszerűbb formáját, amely a bázisadatok tekintetében azonos a kísérleti kérdőívvel, azonban a további adatok gyűjtését és közlését a 3. táblázat szerint módosította.

3. táblázat

Az 1. táblázatban közölt kérdőív módosítása során a B. rész helyébe beiktatandó új szöveg

3. Azoknak az országoknak a jegyzéke, amelyekkel a legnagyobb a kölcsönzési forgalom

3.1	Az 5 ország, amelyhez a legtöbb kérést küldték:	
	Ország	Kiküldött kérések száma
	(i)	
	(ii)	
	(iii)	
	(iv)	
	(v)	
3.2	Az 5 ország, amelytől a legtöbb kérés érkezett:	
	Ország	Kapott kérések száma
	(i)	
	(ii)	
	(iii)	
	(iv)	
	(v)	

A módosított kérdőív kitöltéséhez nemzeti csereközpontnak vagy nagyobb könyvtárnak *nyilvántartásba kell vennie minden külföldre küldött vagy onnan érkezett kérést.* A teljesített kérések számát hasonlóképpen kell nyilvántartani. Nem kell ezeket részletesen közölni az IFLA-val, de ezek az adatok is hasznosak lehetnek az illető ország számára pl. egy másik országgal kapcsolatos kérdések (postaköltségek stb.) kölcsönös rendezése szempontjából.

A nemzetközi kölcsönzési rendszer szempontjából fontos egyéb adatokat az IFLA nem az éves kérdőívek útján, hanem esetenként kért egyéb jelentésekben gyűjti be.

Természetesen alapvető feltétel és követelmény a nemzetközi kölcsönzési rendszer szempontjából, hogy minden ország hozzáférhetővé tegye saját kiadványait a többi ország számára eredetiben vagy másolatban. Ebben a kérdésben megállapodás is történt az IFLA 1973. évi *Grenoble-i* ülésén, amit azután 1976-ban *Lausanne-ban* a nemzeti könyvtárak igazgatóinak értekezlete megerősített. Az említett célkitűzés szerves része az IFLA egyik átfogó programjának, a *kiadványok egyetemes hozzáférhetőségének (Universal Availability of Publications).*

A nemzetközi kölcsönzéssel kapcsolatos adatgyűjtés szervezését az *IFLA Nemzetközi Kölcsönzési Hivatala (IFLA Office for International Lending)* felelős. Jó adatgyűjtés természetesen csak akkor szervezhető, ha léteznek nemzeti csereközpontok, amelyek gyűjtik országuk vonatkozó adatait és továbbítják azokat az IFLA részére. A *nemzeti csereközpont* szerepét betöltheti akár a nemzeti könyvtár vagy a könyvtárügy irányításáért felelős valamely igazgatási szerv, akár pedig esetleg az országos könyvtári egyesület is. A nemzeti csereközpont természetesen nemcsak az éves adatszolgáltatásban, hanem a nagyobb időközökben szükséges egyéb információk begyűjtésében is segítheti az IFLA tevékenységét a nemzetközi kölcsönzés rendszerének fejlesztésében.

IFLA Office for International Lending. International lending statistics: results of a pilot survey, and proposals for the future collection of information. = IFLA Journal, 3. köt. 2. sz. 1977. p. 117–126./

(Balázs János)

A szakkönyvtár, mint kibernetikai rendszer

A szakkönyvtár könyvek, folyóiratok, jelentések stb. formájában tárolja az emberiség felhalmozott tudását. Az olvasó–felhasználó keresheti az eredményeket, az adatokat, érdeklődhet a módszer iránt, kíváncsi lehet a stílusra stb. Gyakorlatilag lehetetlen mindezt „bitekké” transzformálni és számítástechnikai eszközökben tárolni. Ezért a könyvtárnak továbbra is teljes egészében meg kell őriznie a forrásanyagokat.

Az operációkutatási, rendszerelméleti és kibernetikai módszerek könyvtártudományi hasznosítása nem tekint vissza hosszú időre. Az utóbbi időben azonban a könyvtári személyzet állandó csökkenése, valamint a számítástechnika fejlődése szükségessé és lehetővé tette e módszerek alkalmazását. A cikk a szakkönyvtárat mint *kibernetikai rendszert* vizsgálja.

A könyvtár elsősorban kölcsönző intézmény. Az *ideális könyvtár szabadpolcos.* Ilyen rendszerben az olvasónak ismernie kell az elrendezés elvét, és magának kell megtalálnia a keresett dokumentumot. A gyakorlatban a könyvtárak csak gyűjteményük egy részét tudják szabadpolcon elhelyezni.

Egy általános kibernetikai rendszer sémáját ábrázolja az *1. ábra* olyan esetben, amikor a könyvtár a szabályozott rendszer, a szabályozó pedig a könyvtár vezetése.

Az általános sémán belül különbséget kell tenni aszerint, hogy az *olvasó vagy a fenntartó szerv szempontjából* vizsgáljuk a könyvtárat. Az előbbi szempontjából egy olyan intézményről van szó, amely az olvasó igényeinek kielégítését szolgálja, míg az utóbbi szempontjából a hatékony működés az elsődleges. Mindezeket az *1. és 2. táblázat* foglalja össze.